

LISÄSELVITYS

Rikosoikeuden apulaisprofessori Tatu Hyttinen

18.2.2021

EDUSKUNNAN LAKIVALIOKUNNALLE

Asia: HE 232/2020 vp Hallituksen esitys eduskunnalle kansainväliseen siviili-ilmailuun liittyvien laittomien tekojen ehkäisemisestä tehdyn yleissopimuksen, ilma-alusten laittoman haltuunoton ehkäisemisestä tehtyä yleissopimusta täydentävän pöytäkirjan sekä rikoksista ja eräistä muista teoista ilma-aluksissa tehdyn yleissopimuksen muuttamisesta tehdyn pöytäkirjan hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi sekä laiksi rikoslain muuttamisesta

Kysymyksenasettelu

Olin tiistaina 16.2.2021 kuultavana lakivaliokunnassa yllä mainitusta hallituksen esityksestä. Kuulemisen jälkeen lakivaliokunta pyysi minulta kirjallista lisäselvitystä seuravasta kysymyksestä:

Tarkastelussa olevat kansainväliset sopimukset velvoittavat kriminalisoimaan siviili-ilmailuun kohdistuvat uhkaukset. Voidaanko katsoa, että Suomessa voimassa olevan laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistö (RL 25:7) kattaa kyseiset sopimusvelvoitteet.

Velvoite kriminalisoida siviili-ilmailuun liittyvät uhkaukset

Siviili-ilmailuun kohdistuvat kriminalisointivelvoitteet perustuvat käytännössä niin sanotun Pekingin yleissopimuksen 1 artiklan 3a ja 3b kohtaan. Kohdassa velvoitetaan kriminalisoimaan ensinnäkin siviili-ilmailuun liitännäisillä rikoksilla uhkailu (kyseiset rikokset on määritelty Pekingin yleissopimuksen 1 artiklan 1 ja 2 kohdissa). Toinen kriminalisointivelvoite koskee tilannetta, jossa tekijä ”saa aikaan sen, että joku saa tällaisen uhkauksen” (unlawfully and intentionally causes any person to receive such a threat). Molemmissa tilanteissa lisäedellytykseksi on asetettu se, että uhkaus on uskottava.

Ei ole aivan yksinkertaista päätellä, minkälaiset tekemuodot (uhkaukset) Pekingin yleissopimus velvoittaa kriminalisoimaan. Tulkintani mukaan ensimmäinen kriminalisointivelvoite vastaa perinteisempää käsitystä uhkauksesta. Kysymys voi olla esimerkiksi siitä, että tekijä soittaa lennonjohdolle ja uhkaa sabotoida lennonvarmistuslaitteet. Tämän kaltaisessa tilanteessa on tyypillistä, että uhattu henkilö tai taho saa uhkauksen tietoonsa.

Sen sijaan velvoite kriminalisoida se, että ”tekijä saa aikaan sen, että joku saa tällaisen uhkauksen” on vaikeammin hahmottuva. Tulkintani mukaan kysymys on velvoitteesta kriminalisoida niin

sanotut yleiset uhkaukset. Kysymys voi olla esimerkiksi siitä, että tekijä uhkaa Facebook-sivustolla tuhota liikenteessä olevan ilma-aluksen. Jos uhkaus on uskottava, sillä ei sinänsä ole väliä, kuka tai ketkä saavat uhkauksesta tiedon.

Todettakoon, että hallituksen esityksessä on katsottu Pekingin yleissopimuksen 1 artiklan 3b kohdan (unlawfully and intentionally causes any person to receive such a threat) tarkoittavan sitä, että rangaistavaa pitäisi olla pelkästään uhkauksen tekeminen ilman, että uhkaus tulee kenenkään tietoon (hallituksen esityksen s. 16–17). Tämä tulkinta voinee pitää sinänsä paikkansa. Pidän kuitenkin perustellumpana tulkintaa, jonka mukaan ensisijaisesti sopimuksessa on pyritty velvoittamaan jäsenmaat kriminalisoimaan sellaiset yleiset uhkaukset, joita ei ole erityisesti osoitettu yksilöitävälle taholle.

Laiton uhkaus Suomen rikoslaissa

Rikoslain 25 luvun 7 §:n mukaan laittomasta uhkauksesta tuomitaan se, joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa.

Tunnusmerkistön sanamuodon mukaan keskiössä on ensinnäkin se, onko uhatulla ollut perusteltu syy pelätä omasta tai toisen puolesta. Tunnusmerkistön tulkinnassa korostuu siis uhatun henkilökohtainen näkökulma (ks. myös HE 94/993 vp, s. 110–111). Tämän tulkinnan on vahvistanut myös korkein oikeus, jonka mukaan laittoman uhkauksen tunnusmerkistön täyttymistä on arvioitava nimenomaan siltä kannalta, onko uhatulla ollut perusteltu syy pelkoon (KKO 2013:50, kohta 15). Korkein oikeus on myös linjannut olevan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen valossa ongelmallista, jos laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistön täyttymistä arvioitaisiin muusta kuin uhatuksi tulleen näkökulmasta (KKO 2013:50, kohta 19). Tämä tarkoittaa muun ohella sitä, että rangaistusvastuu edellyttää uhkauksen tulemistä uhatun tietoon. Näin ollen laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistöä ei voida soveltaa sellaiseen tilanteeseen, jossa uhattu henkilö (tai taho) ei ole saanut uhkauksesta tietoa.

Toiseksi on syytä huomioida, että toisen puolesta pelkääminen viittaa käytännössä uhatun läheiseen. Kysymys voi olla esimerkiksi siitä, että uhkaus on kohdistettu uhkauksen saajan lapseen. Tällaisessa tilanteessa rangaistavuus ei edellytä sitä, että lapsi saisi tiedon uhkauksesta, mutta uhkauksen on joka tapauksessa tultava sen henkilön tietoon, jonka lasta on uhattu. Sen sijaan laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistöä ei ole lähtökohtaisesti tarkoitettu sovellettavan sellaisiin tilanteisiin, joissa uhkaus on kohdistunut epämääräiseen ihmisjoukkoon tai esimerkiksi lennonvarmistuslaitteisiin.

Kolmanneksi on kiinnitettävä huomiota laittoman uhkauksen suojeleobjekteihin. Niitä ovat käytännössä henkilökohtainen turvallisuus ja omaisuus (Keskeiset rikokset / Dan Frände – Markus

Wahlberg – Jussi Matikkala 2018, s. 490). Käytännössä laittoman uhkauksen funktio on estää se, ettei yksilöä tai hänen läheistään uhata väkivallalla tai omaisuuden tuhoamisella. Myös tämä näkökulma puoltaa sitä, ettei laittomalla uhkauksella voida reagoida tilanteisiin, joissa uhkauksen kohteen identifiointi yksilöksi on hankalaa.

Neljänneksi on huomioitava, että voimassa olevassa laittomassa uhkauksessa kriminalisoidaan hyvin konkreettiset uhkaukset. Tätä kuvastaa tunnusmerkistön sanamuoto, jonka mukaan laittoman uhkauksen ensisijainen tekemuoto on ”aseen nostaminen toista vastaan”. Näin ollen laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistön ei vaikuta soveltuvan tilanteisiin, joissa on kysymys abstraktimmasta uhkailusta.

Kriminalisointivelvoitteen ja voimassa olevan laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistön vertailu
Pekingin yleissopimuksen kriminalisointivelvoite kattaa monen tyyppisten uhkausten kriminalisoinnin. Rangaistavaa pitäisi olla esimerkiksi väkivallalla uhkailu lennossa olevassa ilma-aluksessa (artikla 1, kohta 1a). Jos esitetty uhkaus kohdistuu esimerkiksi kanssamatkustajiin, teko voi tulla rangaistavaksi laittomana uhkauksena.

Toisaalta yleissopimus velvoittaa kriminalisoimaan myös monet sen kaltaiset uhkaukset, joita voimassa oleva laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistö ei kata. Esimerkiksi lennonvarmistuslaitteiden (artikla 1, kohta 1d) tai lentoaseman tilojen (artikla 1, kohta 2b) vaurioittamisella uhkailu ei liene nykyisin rangaistavaa laittomana uhkauksena. Laittoman uhkauksen suojeleobjektien valossa on yleisestikin ottaen ongelmallista lähteä siitä, että tunnusmerkistöllä voitaisiin pyrkiä reagoimaan sellaisiin siviili-ilmailuun kohdistuviin uhkiin, jotka eivät selkeästi kohdistu yksilöön tai yksilön omaisuuteen.

On myös tähdennettävä, että Pekingin yleissopimuksen kriminalisointivelvoitteessa vaikuttaa painottuvan siviili-ilmailuun yleisesti kohdistuvien uhkausten kriminalisoinnin tarve. Tämän kaltaiset uhkaukset voivat olla luonteeltaan abstraktimpia kuin laittomana uhkauksena kriminalisoidut konkreettiset ja selkeästi yksilöön kohdistuvat uhkaukset.

Laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistö ei myöskään vaikuta soveltuvan tilanteisiin, joissa uhkaus ei ole tullut uhatun tietoon. Sen sijaan Pekingin yleissopimus vaikuttaisi lähtevän siitä, että uhkauksen pitäisi olla rangaistavaa riippumatta siitä, kuka tai ketkä saavat uhkauksesta tiedon. Rangaistavuuden ei siis pitäisi riippua siitä, onko uhkaus tullut uhatun tietoon tahi siitä, onko uhattulla ollut perusteltu syy pelätä omasta tai toisen puolesta. Tältä osin on lisäksi kiinnitettävä huomiota siihen, että Pekingin yleissopimuksen mukaan on riittävää, jos esitetty uhkaus on ollut yleisesti ottaen uskottava. Tämä kriteeri vaikuttaisi poikkeavan siitä, että laittoman uhkauksen rikostunnusmerkistön täytyminen edellyttää perusteltua pelkoa. Esimerkiksi tuomioistuimessa arvioitavana oleva laiton uhkaus voi sinänsä vaikuttaa uhkauksena uskottavalta, mutta jos uhkauksen ei

voida todeta aiheuttaneen uhatulle (konkreettista) perusteltua pelkoa, syyte laittomasta uhkauksesta on hylättävä.

Johtopäätökset

Hallituksen esityksessä todetaan, että voimassa oleva laitton uhkaus vastaa varsin hyvin Pekingin yleissopimuksista aiheutuviin kriminalisointivaatimuksiin (hallituksen esityksen s. 17). Edellä osoittamalla tavalla tähän käsitykseen voidaan kohdistaa merkittävää kritiikkiä. On kuitenkin todettava, että olen jo 10.2.2021 päivätyssä lausunnossani todennut seuraavasti: hallituksen esityksessä on selkeästi sitouduttu ideaan, jonka mukaan Pekingin yleissopimuksen perusteella kansallista rikoslakia on syytä muuttaa tai täydentää mahdollisimman vähän. Olen pitänyt tätä lähtökohtaa perusteltuna sen vuoksi, että merkittävämmät sisällölliset muutokset rikoslakiin (mukaan lukien laitton uhkauksen rikostunnusmerkistö) on parempi tehdä huolellisesti ja huomioiden myös muut näkökulmat kuin Pekingin yleissopimuksen sisältämät kriminalisointivelvoitteet.

Tähän liittyen nostan esille lakivaliokunnankin kuulemisessa käydyn keskustelun laitton uhkauksen rikostunnusmerkistön muutostarpeista, kun tarkastelussa on ollut hallituksen esitys HE 226/2020 vp (laitton uhkauksen syyteoikeuden laajentaminen). Myös kyseisessä yhteydessä on pohdittu sitä, vastaako 1990-luvulla säädetty laitton uhkauksen rikostunnusmerkistö riittävästi niihin haasteisiin, joita esimerkiksi sosiaalinen media on 2010-luvulta alkaen synnyttänyt.

Pidän selvänä, ettei lainsäätäjän ole rationaalista pyrkiä pohtimaan laitton uhkauksen rikostunnusmerkistön muutostarvetta ainoastaan yhdestä näkökulmasta, kuten Pekingin yleissopimuksen näkökulmasta. Perustellumpaa on se, että laitton uhkauksen rikostunnusmerkistön muutostarvetta pohditaan monipuolisesti huolellisessa lainvalmistelussa. Tällöin on mahdollista ottaa huomioon kaikki ne tekijät, jotka tällä hetkellä vaikuttavat puoltavan laitton uhkauksen rikostunnusmerkistön perustuvanlaatuista uudistamista.

Helsingissä 18.2.2021

Tatu Hyttinen

OTT, VTM, VT, rikosoikeuden apulaisprofessori